

2. דמי מזונות

א. כללי

חוק המזונות מבטיח תשלום לנשים גרושות, נפרדות, ידועות בציבור או נשים שנישאו שנית, שבית הדין פסק להן מזונות, אך החייב בדמי המזונות אינו ממלא את חובתו כלפיהן. סכום התשלום הוא הסכום שנקבע בפסק הדין או הסכום שנקבע בתקנות חוק המזונות - הנמוך מבין השניים: כאשר דמי המזונות שנפסקו גבוהים מהתשלום המתחייב מן התקנות, ישולם הסכום שנקבע בתקנות ובכפוף למבחן הכנסות. שיעור דמי המזונות שנקבע בתקנות שווה לשיעור הגמלה להבטחת הכנסה למשפחות חד-הוריות.

המוסד לביטוח לאומי אחראי גם לגביית דמי המזונות שנפסקו בפסק הדין באמצעות הליכי הוצאה לפועל הננקטים כנגד החייב. לפיכך זכאית לתשלום מזונות מן הביטוח הלאומי רק אישה שאינה נוקטת בעצמה הליכים לביצוע פסק הדין או שהפסיקה הליכים כאלה לפני שהגישה בקשה למוסד. כאשר המוסד גובה מן החייב סכום הגבוה מן הסכום ששולם לאשה, היא זכאית לקבל את ההפרש. התיקונים שהונהגו במבחן ההכנסות בחוק הבטחת הכנסה השפיעו גם על אוכלוסייה זו. בשנת 2014 נמשכה הירידה שהחלה לפני כעשור במספר הנשים שקיבלו דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי - בשיעור של כ-4% בכל שנה עד 2008. בשנים שלאחר מכן הירידות היו מתונות יותר - כ-2.5% בממוצע לשנה. בשנת 2014 שולמו דמי מזונות לכ-17,800 נשים בממוצע לחודש - המספר הנמוך ביותר בעשרים השנים האחרונות. נוסף על כך, כפי שיצוין בהמשך, הוסיף להצטמצם מספרן של הנשים שקיבלו גם דמי מזונות וגם גמלה להבטחת הכנסה.

ב. מקבלות דמי מזונות

מאפייני הדמוגרפיה של הנשים שקיבלו דמי מזונות ב-2014 ממשיכים את המגמות של השנים האחרונות כפי שהן עולות מלוח 1: כ-67% מהן היו גרושות, כ-13% חיו בנפרד מבן זוגן אף שעדיין היו נשואות לו, 9% נישאו שנית, והיתר, כ-11%, היו ידועות בציבור. יש לציין כי עולה בבירור מגמת ירידה קלה באחוז הגרושות מתוך סך כל המקבלות - מ-72.8% ב-2005 ל-67.3% ב-2014, ובמקביל עלייה באחוז הרווקות - מ-5% ב-2005 ל-11% ב-2014. ב-2014 רוב הנשים שקיבלו דמי מזונות (כ-77%) היו אמהות לילד אחד או לשניים (לעומת 62% מכלל המשפחות עם ילדים באוכלוסייה), וכ-9% היו אימהות לארבעה ילדים ויותר (לעומת 17% מכלל המשפחות עם ילדים באוכלוסייה).

בשנים האחרונות ניכרת ירידה במספר המקבלות דמי מזונות - מכ-20 אלף נשים ב-2010 לכ-18 אלף ב-2014 (לוח 2). התפלגותן לפי פסקי דין ומאפייני התעסוקה שלהן הושפעה ב-2003 מתיקוני החקיקה, אך לא באופן ניכר. 75% מהנשים קיבלו מזונות לפי פסקי דין והשאר לפי התקנות, 5% קיבלו את מלוא השיעור הנקוב בתקנות וכ-20% קיבלו תשלום מופחת בגין הכנסות מעבודה. הסכום הממוצע ששולם לנשים ב-2014 היה כ-21% מהשכר הממוצע במשק (כ-1,914 ש"ח לחודש), אך יש פער גדול בין הסכום שקיבלו נשים לפי פסק דין לבין הסכום ששולם לפי התקנות. לפי פסקי דין הסכום הממוצע היה 21% בלבד מהשכר הממוצע ואילו לפי התקנות - 36% למי שקיבלה את מלוא השיעור ו-19% למי שקיבלה שיעור מופחת (לוח 3).

כ-44% מקרב המקבלות דמי מזונות ב-2014 עבדו (לעומת כ-64% בקרב הנשים הנשואות), אך מצבן הכלכלי לא היה שפיר. הסכום שנפסק לרובן בבית הדין היה נמוך עד כי לא היה צורך לעשות מבחן הכנסות (מאחר שבקביעת פסק הדין מובאת בחשבון הכנסתה של האישה מעבודה). סכום

בשנים האחרונות
ניכרת ירידה במספר
המקבלות דמי מזונות
- מכ-20 אלף נשים
ב-2010 לכ-18 אלף
ב-2014

לוח 1

מקבלות דמי מזונות לפי מצב משפחתי (אחוזים), 2014–2010

שנה	סך הכל				מספרים מוחלטים	אחוזים
	נשואה	גרופה	נשואה לחייב	אחר		
2010	8.7	69.4	13.8	8.1	20,012	100.0
2011	8.7	68.7	13.7	8.9	19,438	100.0
2012	9.2	68.2	13.2	9.4	18,745	100.0
2013	9.0	67.6	13.4	10.0	18,283	100.0
2014	9.2	67.3	13.0	10.5	17,736	100.0

דמי המזונות הממוצע שקיבלו נשים עובדות הגיע ל-17% בקירוב מהשכר הממוצע במשק. בתוספת ההכנסות שהיו להן מעבודה, הגיעה הכנסתן הכוללת הממוצעת לפחות ממחצית השכר הממוצע במשק - שיעור הגבוה ב-30% בלבד מסכום דמי המזונות הממוצע של נשים שקיבלו את מלוא התשלום לפי התקנות.

מנתונים אלה עולה, שחוק המזונות כשלעצמו אינו מבטיח לכל הנשים הנזקקות לו את הכנסת המינימום, ולכן נשים שביט דין פסק להן דמי מזונות נמוכים ושאינן להן כל הכנסה אחרת, או שהכנסתן

חוק המזונות כשלעצמו אינו מבטיח לכל הנשים הנזקקות לו את הכנסת המינימום

לוח 2

מקבלות דמי מזונות לפי סוג התשלום (אחוזים), 2014–2010

שנה	תשלום לפי תקנות			סך הכל	
	בהפחתה	מלא	תשלום לפי פסקי דין	אחוזים	מספרים מוחלטים
2010	21.6	4.9	73.5	100.0	20,012
2011	21.7	5.2	73.1	100.0	19,438
2012	20.9	4.9	74.2	100.0	18,745
2013	20.5	5.3	74.2	100.0	18,283
2014	19.6	5.1	75.3	100.0	17,736

לוח 3

תשלום ממוצע של דמי מזונות כאחוז מהשכר הממוצע במשק, לפי סוג התשלום ועבודה, 2014–2010

שנה	סוג התשלום				
	עבודה	לא עובדת	לפי פסקי דין	לפי התקנות	
				מופחת	מלא
2010	23.9	16.3	19.9	18.7	35.9
2011	24.2	16.5	20.1	18.8	35.8
2012	24.1	16.6	20.2	18.9	35.6
2013	24.1	16.7	20.8	19.2	35.4
2014	24.0	16.9	20.4	19.1	35.5

ממקורות אחרים נמוכה מאוד, זכאיות להשלמת הכנסה מהמוסד לביטוח לאומי מכוח חוק הבטחת הכנסה, אם מתקיימים בהן כל תנאי הזכאות האחרים להשלמת הכנסה. ואכן, ב-2014 3,730 נשים בממוצע בחודש, שקיבלו דמי מזונות מדי חודש, קיבלו גם השלמת הכנסה לעומת 6,892 ב-2006. ב-2006 הן היו כ-30% מכלל הנשים שקיבלו דמי מזונות, אך שיעור זה ירד לכ-21% ב-2014.

דמי מזונות בהשוואה בינלאומית: תנאי הזכאות, משך התשלום וגובהו

לצורך השוואה בינלאומית של תנאי הזכאות ומרכיבי הגמלה נבחרו 31 מדינות השייכות ל-OECD. מההשוואה עולה כי רק ב-18 בהן יש גמלה המקבילה לדמי מזונות, ב-13 המדינות האחרות אין פתרון המבטיח אמצעי קיום לאם גרושה, פרודה, ידועה בציבור או מי שנישאה שנית (ראו הלוח שלהלן).

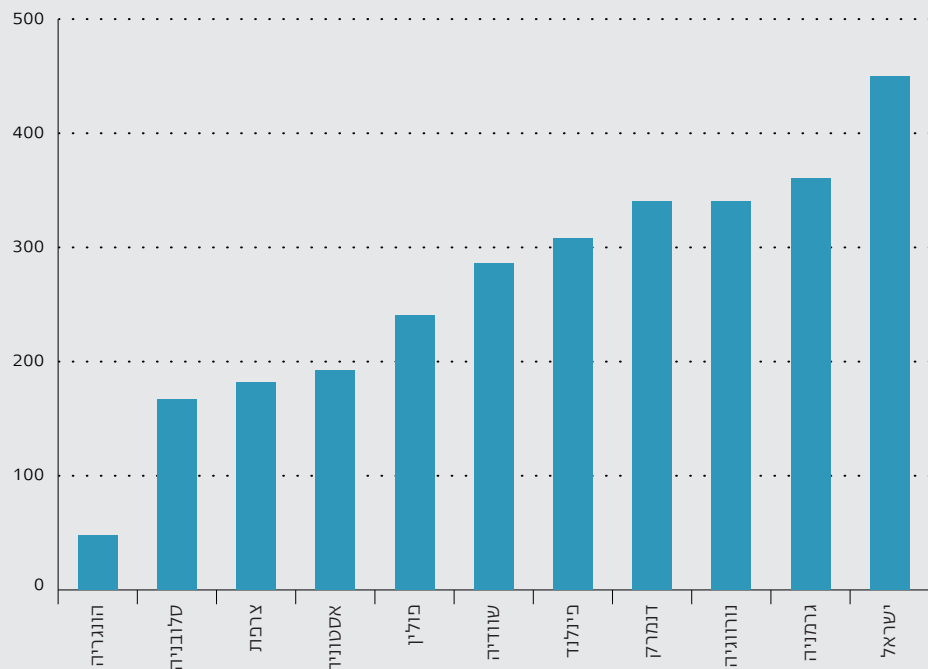
ברוב המדינות שבהן יש חוק לדמי מזונות, הזכאות מוקנית לילד או לאישה כאם לילד, בשונה מהחוק בישראל, המתייחס לאישה בלבד.

באחדות מהמדינות הזכאות לגמלה מוגבלת לכמה שנים או עד שהילד מגיע לגיל 18 (או 20 בתנאים מסוימים). בישראל גם אישה ללא ילדים יכולה בתנאים מסוימים להיות זכאית לדמי מזונות.

גובה התשלום בישראל הוא מהגבוהים במדינות האיחוד האירופי (ראו תרשים), כך שישראל מובילה גם בתנאי הזכאות לדמי מזונות וגם בגובה התשלום.

גובה התשלום בישראל הוא מהגבוהים במדינות האיחוד האירופי, כך שישראל מובילה גם בתנאי הזכאות לדמי מזונות וגם בגובה התשלום

דמי מזונות לחודש לאישה עם שני ילדים (אירו), מדינות נבחרות

דמי מזונות במדינות ב-OECD ובישראל, ינואר 2014

מדינה	תנאי זכאות	משך התשלום	גובה התשלום לחודש
ישראל	אישה גרושה, פרודה, ידועה בציבור או שנישאה שנית ושנפסקו לה או לילד מזונות אך החייב לא ממלא את חובתו	לילד-עד גיל 18 ולפרודה במקרים מסוימים	€ 408 לחודש בממוצע
גרמניה	חד-הורית עם ילדים עד גיל 12 שבית הדין פסק מזונות אך החייב לא ממלא את חובתו	6 שנים	€ 180 לכל ילד
אוסטריה	קטין שנפסקו לו מזונות ואינו מקבל מאחד מהוריו	לא ידוע	לא ידוע
בלגיה	אין		
בולגריה	חד הורית שנפסקו מזונות לילדיה אך החייב לא ממלא את חובתו	לא ידוע	לא ידוע
קפריסין	אין		
קרואטיה	אין		
דנמרק	אין		€ 170 לכל ילד
ספרד	אין		
אסטוניה	קטין שנפסקו לו מזונות ואינו מקבל מאחד מהוריו	3 חודשים	€ 96 לכל ילד
פינלנד	קטין שנפסקו לו מזונות ואינו מקבל מאחד מהוריו		€ 154 לכל ילד
צרפת	חד-הורית שנפסקו מזונות לילדיה אך החייב לא ממלא את חובתו	עד שהילד מגיע לגיל 20	€ 91 לכל ילד
יוון	אין		
הונגריה	חד-הורית שנפסקו מזונות לילדיה אך החייב לא ממלא את חובתו. מותנה במבחן הכנסות		עד € 24 לכל ילד
אירלנד	אין		
איסלנד	חד-הורית		
איטליה	אין		
לטוניה	אין		
ליכטנשטיין	קטין שנפסקו לו מזונות ואינו מקבל מאחד מהוריו		
ליטא	אין		
מלטה	תובע שנפסקו לו מזונות אך החייב לא ממלא את חובתו		
נורווגיה	חד-הורית שנפסקו מזונות לילדיה אך החייב לא ממלא את חובתו		€ 170 לכל ילד
הולנד	אין		
פולין	חד-הורית שנפסקו מזונות לילדיה אך החייב לא ממלא את חובתו. מותנה במבחן הכנסות		עד € 120 לכל ילד
פורטוגל	אין		
צ'כיה	אין		
רומניה	אין		
בריטניה	חד-הורית בעבור ילדיה		
סלובקיה	לפי מבחן הכנסות		
סלובניה	קטין שנפסקו לו מזונות אך החייב לא ממלא את חובתו	עד שהילד מגיע לגיל 18	€ 72 עד € 94
שוודיה	חד-הורית שנפסקו מזונות לילדיה אך החייב לא ממלא את חובתו	עד שהילד מגיע לגיל 18 או 20 בכמה מקרים	€ 143 לכל ילד
שווייץ	תנאי הזכאות משתנים לפי הקנטון		